

6 Kasım 1998 Kabataş Erkek Lisesi'nde yapılan konuşma metni

TÜRKİYE'DE FELSEFE EĞİTİMİ ve TÜRK PHİLO-SOPHUS OLMANIN AYIRIMI:

Güncel Önkal

Felsefe insanüstü ama insanın ortaya koyduğu, aklın bazen yetersiz kaldığı ama aklın simgeleştirdiği, doğaya yüksekte bir bakış ama doğanın içinden duyulan merak ve hayretten doğan bir uğraş, bir yaşam biçimi, felsefe hayat; hayat felsefe bir bakıma.

Felsefe, varolan, düşünme ve dil ile bunlar arasındaki ilişkileri kendince inceleyen bir etkinliktir. Bu ilişkilerin incelenişi, çözümlenişi, hemen her filozofta bir özgünlük içinde, bir farklılıkla ortaya çıkar. Filozoflar bu ilişkileri çözümlerler. Bu bakımdan felsefe neredeyse filozof sayısı kadar farklı açıklama ortaya konmuştur ve onu dile getirenden soyutlanamaz. (1)

Böylesine geniş kapsamlı bir bilimi, düşünme metodunu, varolanı ilkelere bağlama çabasını, sorularla irdeleme anlayışını öğrenmek kadar "farkında olmak" (2) da çok önemli. Çünkü insan "insan olma" edimini farkında oluşla boğuştuğu anlarda kavrayabiliyor, kendi iç dinamiği olarak ortaya koyabiliyor, üretken olabiliyor. Dünyada algımıza konu olamayan durumları düşünerek kavramlaştırma, felsefi refleksiyonun, aklın kendi üzerine katlanarak kendi'sinin felsefesini yapması, temel hareket kaynağı hatta varış noktası oluyor. Ve bu da felsefi eğitimin ana noktasını oluşturuyor. (3) Çünkü felsefe çok özel bir konuşmadır. Belli bir doğrultusu olan, belli kavram görünümünü betimleme amacıyla ortaya koyan, önem genişliğini birlikte getiren bir söz bütünüdür. Buna göre her temellendirmenin ayrı bir varlığı olacaktır. Temellendirme herşeyi söylemez, söyleyemez. Her felsefe temellendirmesi de bir konuşma olarak sınırlı bir ödevi gerçekleştirmeye çalışır. (4)

Sözün özü, insan yaşamına başladığı ilk andan itibaren, psikovital, sosyolojik bir canlı olarak çeşitli usavurumlarla, basit-ikel duygulanımlarla kendi alanını oluşturuyor. Evrende yerini alıyor. Herşey adeta bir saatin işleyişi gibi, aynı yönde farklı kollarla aynı yerleri tekrardan geçen ama farklı saniyeleri okşayarak süren aynı'nın içinde ayrı'yı aramak gayretiyle özetleniyor.

Bu döngünün içinde felsefeci yol gösteren, yaşama anlam katmakta yardımcı olan biri olarak ortaya çıkıyor. Bu yardım kazanılmış tarihsel birikimlerden tutunda kazanılacak olana dair tahminlere kadar uzanıyor. Sorular da yanıtlar da önemlidir. Yeni yanıtlar yeni soruları oluşturmada etkili oluyor felsefede.

Felsefeci kolay olunmuyor, felsefe soyut ağırlıklı olmasından dolayı zor kavranıyor. Günlük empirik uğraşların ötesinde "kendini tanı"ma sükunetini öngörüyor. Ulaşılanları tarihsel boyutta karşılaştırma varsa yakın görüşle bağdaştırma esnekliğini istiyor. Felsefe kolay sevilmiyor, sevildiği zaman katmerlenerek artan bir tatla sizi hep daha fazlasına ulaşma gayretiyle içine çekiyor. Bu çabalama da filozof (5) u besleyen kaynaklar -az önce de belirttiğim gibi- algıladıkları, gözlemlediklerini değerlendirmesi ve söylem türleri olarak bilim, din, sanat, tarih ,siyaset oluyor.

Bu gayreti birey, benimsediği değerlerle özellikle de etik değerleriyle tavrı takınan, değerlendiren bir varlık olarak, kendi davranışlarını bir kez daha düşünerek, gerçekleştirerek toplumsal ölçütlere bağlı olarak ya da olmayarak ortaya koyar (6).

İşte felsefi eğitimin ne denli önemli olduğu tam da bu noktada ortaya çıkıyor: Felsefi eğitim, insanın birey, giderek de kişi olmasını sağlayan bir eğitimidir. İnsanlar birçok konuda bilgisi olan bireyler olabilirler; ancak bu bilgilerin etik ve evrensel değer bilgileriyle zenginleştirilmesiyle, insanlaştırılmasıyla, bireyler kişi olabilirler; başka deyişle gerçekten birey haline gelebilirler. Kişi aşamasına yükselen, yapıp etmeleri üzerine düşünebilen, yapıp etmelerinin ne türden değerlerle belirlendiğinin farkında olan bireyler ancak daha iyi bir dünya kurabilirler. Öyleyse öğretimin her aşamasında felsefenin uyarıcı ve örneklik edici rolünü dikkate almak son derece önemlidir.

Gelelim bugünkü konuşmamızın ana bağlamına: Türkiye'de felsefeci olunuyor, felsefe eğitmeni olunuyor da neden filozof olunamıyor? Buna iki yönden değinmek istiyorum: Birincisi, filozof olmanın felsefeci olmaktan özgül ayırımı ve bugünkü anlayış. İkincisi, Türkiye'de Gazi Ün.Eğ.Fak. tarafından yapılan bir ankete dayanarak öğrencilerin gözünden felsefecileri ve felsefe dersinin yeri.

Aslında Türkiye'de felsefeci ve filozof kelimeleri arasında bir ayırım ve basamaklandırma söz konusu: Nermi Uygur, Takiyettin Mengüşoğlu ve nice felsefeye ömrünü adanmış olan hocalarımız aslında birer filozof. İngilizce konuşulan bir ülkede çalışma yapsalardı "philosopher" olarak adlandırılacaklardı. Ne var ki biz hocalarımıza felsefeci demekle yetiniyoruz. Bu anlamda Türkiye'den filozof çıkmıyor denildiğinde değerli çalışmaları hiçe saymamak gerekir. Anlatılmak istenen "özgün bir öğretilerle dünya platformunda adımızı üne kavuşturamıyoruz" savı ise bu konuda da çok fazla spekülasyonlar var: Felsefenin Kant ile bittiği artık yapılanın felsefenin felsefesi olduğu gibi. Ama bizlerin felsefe geleneğinin, arka planının zayıf olmasından dolayı popüler olarak uğraşılmadığını da kabul etmek gerekir.

*_*_*

Şimdi sizlere vereceğim rakamlar 25-28 Mart 1998 tarihleri arasında İst.Üni.ÖKM Felsefe Klübünün düzenlediği ve benim de bir bildiri sunduğum "Felsefe ve Bilinç" konulu III:Ulusal Felsefe Öğrencileri Kongresi'nde sunulan bir araştırmadan. Araştırma Gazi Üniversitesi'nden Erhan Korkmaz'a ait:

Felsefe bölümünde okuyan üniversite öğrencilerinden belli bir kesimi sınav sisteminin azizliğine uğradıklarını söyleyerek yanlışlıkla geldiklerini inkar etmiyor. İsteyerek gelenlerin ise yabancı dil konusunda eksiklikleri var. Bir kısım da çevirilerin azlığından dolayı bilgilerini derinleştirmede yetersiz kaldıklarından şikayet ediyor.

Lise'de felsefe eğitimi konusunda
GRAFİK 1 : Polatlı Lisesi ve Polatlı Dershane'sinde anket düzenlenmiş: Ankete katılan 200 öğrencinin 100 ü felsefe dersi almış, 100 ü almamıştır.

GRAFİK 2 :Felsefe dersi görmeyen öğrencilerin %50 si felsefeyi ilginç buluyor.Felsefe herkesin kendine aittir diyor.Bir düşünme bütünlüğüdür deniliyor.Hayatın kendisi olabilir ya da sadece bir söyleşidir deniliyor

%37 lik bölüm felsefe hakkında hiçbir fikrinin olmadığını söyleyerek her insan felsefe hakkında birşey bilir ama söyleyemez diyor

%13 lük bölüm ise bir bilim dalı olarak gördükleri felsefeyi insanların ölümleriyle ve düşünceleriyle bağlantılıdır diyerek dünyevi olmaktan uzak gördüklerini belirtiyor

Bu lise ve dersane öğrencilerine felsefe hakkında bildikleri kavramları sıralamaları istendiğinde şunlar ortaya çıkıyor:prensip, düşünce,hayat,bilinç,edebiyat ,filozof, saçmalık....

GRAFİK 3 : Öğrencilerin %56 sı felsefeyi bilim dalı olarak kabul ederken , %44 ü bilim olmadığını savunuyor.Bilimin mi felsefeyi kapsadığını yoksa felsefenin mi bilimi doğurduğu sorusunu ise cevaplayamıyorlar.

Öğrencilerin dersin işlenişi hakkındaki görüş ve önerileri ise şöyle:Tartışmalı ve üniversiteye yönelik bir ders işleyişi ısrarla isteniyor.Dersin araştırmaya dayalı olarak kullanılması imkanının verilmesi arzu ediliyor.

"Felsefe dersinde niçin zorlanıyorsunuz ?"sorusuna ise gelen cevaplar şöyle:

- Subjektif bir alan olması
- Kapsamının genişliği, sınırsızlığı
- İnsanı çok derin düşündüren ve çok çaba gerektiren bir dal olması
- Doğuştan itibaren edinilmiş alışkanlıkları, düşünceleri değiştirmeye zorlaması

GRAFİK 4 : Felsefe dersi ne zaman başlamalıdır sorusuna ankette şu cevaplar verilmiş:

%40 lise (ilk ve ortaokulda anlaşılması çok zor)

%16 ortaokulda (bazı düşünceler yerleşmeli)

%5 ilkokul (erken yaşlarda)

%4 üniversitede (lisede zaten ağır geliyor)

%35 çok sıkıcı insan deli olur hiç başlamamalı

Öğrencilere *bildikleri filozofların adlarını* saymaları istendiğinde: Sokrates, Milton, Platon, Edison, La Fontaine, İbn Sina, Aristoteles, Pascal, Demokritos, Descartes, V.Hugo, Einstein.....

GRAFİK 5 : Felsefe öğretmenleri hakkındaki düşünceler

%42 felsefe öğretmenleri delidir

%50 yanlış bir önyargıdır bu.Toplum düşünen insanı sevmez, aslında öğretmenler gerçek olan davranışları sergileyen kişilerdir.Bilinmeyen yadırganır diyorlar.

%8 i yorum yapmaktan kaçınıyor

GRAFİK 6: Felsefe ile ilgili tanımlar istendiğinde:

%35 soru sorma, düşünme, dilim, mantık, sihinde çelişkiler uyandıran eleştirel düşünce

%20 evren, varlık, varoluş, insan, bilgi

%10 insan ve insanın çevreyle ilişkisi, kendini bilme

%9 bilimin çözemediği sorulara çözüm arayan ama net birşey söylemeyen bir metod
%8 eğriyi doğruyu gösterme sanatı
%18 fikri yok

Bu anket sonuçlarına dayanarak şu çözüm önerileri gösterilebilir ki bunlar "Türkiye'den neden filozof çıkmıyor?" sorusuna cevaptır:

1-Felsefe eğitimi, Lise 3 de 2 saat olarak azdır.Üniversiteye giriş sınavının stresinde olan öğrenci felsefeyi zor ve eksik kavramakta, anlamaktadır.Lise 1. sınıftan itibaren derslerde tartışmalı olarak geçmişe dayalı klasik müfredattan çok öğrencinin kendisini ifade etmesine dayalı özgün açıklamalı dersler işlenmelidir.

2-Bu noktada ezberci ders sistemini benimseyen öğretmenlere daha çok görev düşmektedir.Zira bu da yüksekokullardaki felsefe eğitimin niteliği sorusunu doğurur.

3-Üniversitelerde felsefeyi isteyerek seçip gelenlerin azlığı ve akademik öğrenim gören öğrencilerin yabancı dil bilmemeleri (bu yıl Yök hazırlık sınıfları uygulamasına geçti)

4-Felsefe dersini görmemiş kişilerin felsefeyi yeterince tanımadıkları için ilgisiz kalarak, zor va anlaşılmaz saşmalıklar yığını olarak adlandırmalarından dolayı toplumdaki yanlış kanı.

5-Bir bilim olarak felsefenin, hatta bilimlerin kaynağı olarak felsefenin öneminin yeterince kavranmaması

6-Eğitmenlerin sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı kendilerini yeterince yenileyememelerinden doğan klasik tarzla kapsamlı, soyut kavramlar ve kavramlar arası ilişkiye dayalı akıl yürütmelerle yoğunlaşmış özgün ders idealinin proje olarak kalması

7-Derslerin ortaöğretimde de önce ad ve içerik olarak felsefe olmasa bile felsefeyi önceleyen, soyut düşünebilme yeteneğini arttırıcı bir tarz olarak benimsetilmesinde Avrupa'nın çok çok gerisinde kalmamız (Fransa'da ilkokul son sınıfta Bacon'un doğa-evren-metafizik gibi konuları yorumladığı Novum Organum aslı eserin, Descartes'ın Yöntem Üzerine Konuşma adlı eserinin okutulması)

8-Felsefe dersinin tek ders kitabıyla okutulması dar kapsamlı sunulması ve felsefe kitaplarının tarih ağırlıklı olması, sıkıcı üslubu nedeniyle lise öğrencisinin derse karşı soğuk ve ilgisiz tavrı.

9-Öğrencinin bilgi yönünden eksik olduklarının örneklendirilerek rahatsız edilmeleri ve gündelik hayattaki yararına vurgulanılarak ders verilmesi.

Tüm bunlardan şu anlaşılıyor ki; felsefe bilgi çağını son hızıyla yaşayan modern dünya bağlamında "olmazsa olmaz" bir dayanak, temel olarak her geçen gün daha da önem kazanıyor.Fakat Türkiye bu oluşuma ilgili fakültelerin öğretim üyelerinin çalışmalarının dışında popüler bir ilgi göstermiyor.

Tabii çok karansar olmamak gerekir:Geçen yıldan itibaren adını vermekten çekinmeyeceğim Saint Benoit Lisesi hem oluşturduğu felsefe klübü hem de kitapçılarda rastlayabileceğiniz çıkardığı zengin içerikli, "bir öğrenci bunları yazamaz" dedirten dergisiyle profesyonelce ve başarılı bir örnek.

Diğer yandan Dünya Felsefe Kurumları Federasyonu (FISP) in Boston'da bu yıl yapılan kongresinde yıllardır kuruluşun genel sekreterliğini yapmış olan ve Türkiye Felsefe Kurumu'nun kurucusu ve başkanı Sayın İoanna Kuçuradi'nin başkanlığa seçilmesi, ayrıca bir sonraki kongrenin 2003 yılında İstanbul'da yapılması sevindirici. Boston'daki kongrede _barından takip ettiyseniz eğer- felsefenin 20.yy da **dört duvar arasında sıkışmış halde değil** (7) yaygın ve anlaşılır kılınması temel ilkeydi.**Çünkü felsefeyi dinamik kılan, kümülatif olarak bir bilim dalı olarak var kılan aktarılabirliği ve öğretilebilirliği** oluyor. Antikçağ'dan itibaren felsefenin özünde hep eğitim var.Öyle ki felsefe herşeyi sorunlaştırabilir.İnsan da değişmez bir özden oluşmadığına göre, değişebilir nitelikler ve özellikler toplamı olduğuna göre, değiştirmek ve Ortaçağ'dan itibaren Avrupa'nın ve Amerika'nın ilkesi haline gelen yönlendirmek (intentio) kaçınılmaz bir koşul.Dönüp dolaşıp gelinen yer hep eğitim.Felsefe öğretiminin de somutlaşması bu anlamda onu diğer alanlardan ayıran yanının ve tarih boyunca sorulara getirilen yanıtların iyice özümsemesine bağlı.

Felsefi bir eğitim yaygınlaştırıldığında (8) hem felsefi bakışın eleştirici, yorumlayıcı ve araştırmacı tutumunun herhangi bir öğretim konusunda uygulayabilmek hem de alınan formasyonun içselleştirilmesinde yaratıcılığın artacağı gerçeği, modern olana, doğruluğa yönlendirilmiş çağdaş düşünceli insan tiplemesi karşımıza çıkar.

Toplumun yarından fazla kesimi yaşamın doğal bir tatlandırıcısı olarak kültürü göremediği için daha doğrusu bu bilinç aşılamadığı için, ilgisiz, bezgin günlük yaşayan hale gelmiş durumda.Yazılı ve görsel basının uyandırdığı yanlış gereksinimler kişiyi birey olarak yaşama zevkinden mahrum ediyor ve yetenekler körelerek yok oluyor.Bu durum Marcuse'ce (9) modern ve postmodern durumlarda endüstrinin bir getirisi, ayıbı olarak çok iyi betimlenir.İşte bu süregelen durumdan Türkiye belirli temel taşları yerine oturtmadığından Avrupa ve Amerikan toplumlarından daha fazla etkilenmiştir.

Sözün özü, felsefe eğitimi çok yoğun ve birikimsel bir eğitim.Tüm sosyal bilimlerin üzerinde geniş bir literatüre sahip ve metinler düşünmeye dayalı olduğu için çaba gerektiriyor.Felsefe öğretmeni olmak ise felsefeci olamaktan çok daha özveri gerektiriyor.

Sözlerimi Montaigne'nin "Hayat ve Felsefe" üzerine görüşlerinden bir alıntı yaparak bitirmek istiyorum:

"Çok gariptir; çağımızda işler o hala geldi ki felsefe anlayışlı insanlar arasında bile, ne teorik ne pratik hiçbir faydası ve değeri olmayan boş ve kuru bir laf olup kaldı.Bence bunun sebebi, felsefenin ana yollarını sarmış olan safsatalardır.Felsefeyi çocuklar için ulaşılmaz, asık suratlı, çatık kaşlı ve belalı göstermek büyük bir hatadır.Onun yüzüne bu sahte, kaskatı, çirkin maskeyi kim takmış? O ki hep bayram ve hoş zaman içinde yaşamayı emreder bize.Gamlı ve buz gibi soğuk bir yüz içimizde felsefenin barınmadığına alamettir.Bilgeliğin en açık görüntüsü sürekli sevinçtir"

Felsefe okumanın, yaşamı gören gözlerinize, düşünen beyninize, hareketlerinizi düzenleyen kişiliğinize katacağı çokboyutluluğu ve anlamı yakalamanızı diliyorum.